

FEATURES OF THE PROFESSIONOGRAM OF A CREATIVE PERSONALITY IN ART
EDUCATION

А.С.Умаров

Камолиддин Бехзод номидаги
Миллий рассомлик ва дизайн институти
Санъатшунослик факультети
“Информатика ва менежмент”
кафедраси профессори, и.ф.н

Abstract: this article broadly interprets cognitive features in the formation and development of professional characteristics of the creators of the direction of art education: applied, visual and design. The book "The Formation of the creator in art education" presents an analysis and recommendations of specific professional characteristics.

keywords: art education, Applied art, Fine art, design field, motivation, creativity, abilities, professionogram

Ижод - бу онгнинг олий даражаси, фаолиятнинг юқори ва анча мураккаб шакли бўлиб, у инсонга ҳосилдир. Ижод инсоннинг барча психик жараёнларни, барча билим, малака, барча ҳаётнинг тажриба, ахлоқий, жисмоний кучини мобилизацияси натижасида оригинал ва тарихий-ижтимоий, бетакрор сифат янгиликлари бўлиб туғилувчи мўъжизадир. Санъатда, шу жумладан тасвирий санъатда ҳам ижоднинг натижаси бадиий асар яратишдан иборат бўлади [7].

Бадиий санъат узоқ даврлар давомида инсоннинг табиат гўзаллигини хис қилишнинг энг олий шакли сифатида қадрланиб келинган билиш фаолиятининг юксак маҳсули саналган.[1] Таъкидлаш керакки, бадиий таълим соҳасида таҳсил олаётган ўқувчи – талабаларнинг бадиий ижод билан шуғулланиш жараёнидаги когнитив билимлари ва ижод маҳсулининг натижасини яратишдаги таълим ва тарбия жараёнларидаги педагог-психологик юзага келадиган ҳолатлар ижодкор шахс фаолиятини кенг ўрганиш лозимлигини таъкидлайди. [3]

Бадиий ижод билан шуғулланувчи ижодкор шахсларнинг профессиограммаси ёритилганда, улар томонидан ўзлаштирилиши лозим бўлган бир неча турдаги касбий ва когнитив компетенциялар мавжуд эканлиги кўзга ташланади. Уларни таҳлил қилиш жараёнида бадиий ижод билан шуғулланувчи ижодкор: у тасвирий санъат бўлсин, амалий санъат ёки дизайн йўналиши мутахассиси бўлишдан қатъий назар, бирламчи когнитив қобилиятлар уларда бошқа соҳа вакилларида кўра устун туриши аниқланган.[5] Ижодкор шахснинг когнитив компетенциялари қуйидагилардан иборат бўлиб, улар:

1. Мотивация ва ҳоҳиш
2. Эркинлик ва мустақиллик
3. Бадиий идрок
4. Ижодкорона тасаввур
5. Ҳаёл ва образ
6. Сезгирлик ва образлилик
7. Ижодий ва дизайн тафаккур
8. Эстетик дунёқараш - табиатни кузатиш
9. Қоралама расм чизиш, этюдлар бажариш
10. Кўрилганлар ҳақида фикрлаш
11. Композиция эскизлари устида ишлаш.

1. «Ички» сезги ва интуиция[6]
2. Хотира ва тафаккур
3. Ҳиссиёт ва ҳаракатчанлик
4. Кескирлик ва қатъиятлилик
5. Сабр-тоқатлилик
6. Ўз-ўзини бошқара олиш каби хусусиятлар ижодкор шахс профессиограммасини асосини ташкил этади.

Соҳанинг етук мутахассиси бўлиш учун ижодкорда қобилият муҳим роль ўйнайди. Қобилият эса мунтазам шакллантирилиб бориб, асосини тинимсиз меҳнат ва ижод ташкил этади. Бадий соҳа мутахассислари учун билим - бу ҳаётининг материал, ҳаётни чуқур ва ҳар томонлама ўрганиш бўлиб, усиз санъат асари яратиш бўлмайди. Ҳаётни билиш тасвирий ёки амалий соҳада авваломбор, ижодкорнинг ҳиссиётларига таъсир кўрсатади ва унинг натижасида образ шаклланади.

Авалло мантиқий ва ҳиссий билишнинг органик мос келиш билан ўрганмасдан туриб, образли тафаккурни ривожлантириб бўлмайди, усиз эса, ўз навбатида бадий образларни ҳам яратиш бўлмайди. Бадий соҳасини ижодкор ҳар томонлама ҳаётни яхши билган, билимли, зиёли инсон бўлмоғи лозим. Ундан ташқари, у билимининг ўзининг ҳиссиётлари орқали ўтказиши ва умумлашган шаклда бадий образ шаклида акс эттирмоғи лозим[7]

Ижодкорда когнитив қобилиятлар юқоридаги ўзаро бир-бирига боғлиқ жараёнлар натижасида шаклланади. Бундай ижодда ўзига хослик ва мавҳум тасаввур эса уларни бошқа соҳа вакиллари билан кескин фарқ этишга сабаб бўлади. Ижодкордаги когнитив қобилиятлар доимий равишда малака ва тажриба натижасида мукаммаллашиб боради. Бадий йўналишдаги фанларнинг ҳар бирини баъзи ўхшаш ва ноёб талаблари бор. Бадий ижод соҳасидаги меҳнат - ҳаракатларининг ўхшашлик ва фарқларини ўрганиш мумкин бўлади. Когнитив эҳтиёжлар ва ривожланиш барча бадий фанларда мулоҳазалар, тафсилотлар ва тушунчаларни акс эттириш бўлиб, санъатнинг барча йўналишларида кенг қўлланилади.

Бадий таълим йўналиши мутахассиси турли хил бадий шакллари ўрганишда мураккаб фикрлашни талаб қиладиган ва ривожлантирадиган усуллар ўртасидаги яқдилликни топиши, мураккаб санъат дастурларини ишлаб чиқиши ва бадий ўқитишда фикрлаш моҳиятини тушуниши лозим. Санъатшунослик соҳасидаги тадқиқотлар нафақат ўрганилаётган санъатнинг ўзига хос шаклини, балки талаба дуч келадиган ўзига хос бадий тажрибанинг ўзига хосликларини ҳам ҳисобга олиши керак. (ўзининг йўналишидан келиб чиқиб чиқиб ривожлантирилиши лозим бўлган компетенциялар)

Бадий таълим йўналишида ижод қиладиган дизайнер:Л.А.Клайкова таърифига кўра, “бадий-эстетик компетенцияни шакллантиришни талаб этади ва бу компетенция, бевосита бадий-эстетик билим, кўникма ва тажрибаларга асосланган эстетик йўналишни тартибга солишнинг ички воситалари тизимини тартибга солади ва бадий - эстетик ҳаракатларни амалга оширади”[8]. Уларда ўзига хос эстетик ва бадий диднинг ривожланганлиги, экстроверсия, жараёнлар ва ҳодисаларни образли ифодалаш қобилияти; бадий асарни яратишда уйғунлик ҳиссининг мавжудлиги билан бошқа санъат йўналишларидан фарқ қилади.

Бадий фаолиятнинг ижодкорлар ва жамият ривожига ҳисса қўшувчи талабалар шахсини ривожлантиришга таъсири ҳам муҳимдир. Бадий таълим ёрдамида ҳатто ёш талабалар ҳам талаб қилинганидан кўра бойроқ ва шахсан аҳамиятли бўлган билимларни шакллантирадилар.

Адабиётлар

1. Baum, S., & Owen, S. (1997). Using art processes to enhance academic self-regulation. Paper presented at ArtsConnection national symposium: *New strategies for promoting student success*. New York, NY February 22, 1997.
2. Adkins, A., & Gunzenhauser, M. (2004). West Hollow School and the North Carolina A+ Schools Program: Integrating the arts, crafting a local agenda for reform. In W. Pink and G. Noblit (Eds.), *Cultural matters: Lessons from several successful school reform strategies*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
3. Greene, M. (1995). *Releasing the imagination: Essays on education, art and social change*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
4. Horowitz, R. (2004). *Summary of large-scale arts partnership evaluations*. Washington, DC: Arts Education Partnership.
5. Карпушина Лариса Павловна, Матвеева Надежда Васильевна, Русяев Александр Петрович **ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ ИСКУССТВО КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ДИЗАЙНЕРОВ // Проблемы современного педагогического образования. 2021. №71-4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dekorativno-prikladnoe-iskusstvo-kak-sredstvo-razvitiya-professionalnyh-kompetentsiy-buduschih-dizaynerov>.**
6. Г.Р. Остонова Евразийский научный журнал «Бадий тафаккур БухДУ» gulshod.ostonova.82@mail.ru
7. Маркова, А.В. Компетентностный подход к формированию художественнопроектных компетенций студентов в образовательном пространстве вуза / А.В. Маркова // Молодой ученый. — 2014. — № 12(71). — С. 288–292